

Forord

Samfunnet har behov for at alle drikkevannsforsyningene er helsemessig trygge og forsyningsmessig sikre. Drikkevann er en av våre viktigste og helt uerstattelige naturressurser. Planarbeid på kommune-, fylkes- og statlig nivå må derfor sikre og legge til rette for at drikkevannsressursene beskyttes best mulig og prioriteres for all framtid.

Drikkevann må komme inn som et punkt i sjekklister ved oppstart av planarbeid og som et kontrollpunkt videre i prosessen.

Mattilsynet skal bidra til å sikre trygt drikkevann til befolkningen ved å påse at krav i drikkevannsregelverket blir ivaretatt. Dette gjør vi ved å føre tilsyn med vannforsyningene, utarbeide regelverk og veiledninger, gi uttalelse til plansaker og delta i aktuelle prosesser sammen med andre myndigheter. Oversikt over innsjøer, brønner og andre uttakspunkter for drikkevannsformål som Mattilsynet har, gjøres tilgjengelig gjennom kartkatalogen hos Geonorge.no.

Formålet med denne temaveiledningen er å bidra til å tydeliggjøre overfor kommuner, andre myndigheter og tiltakshavere at de må sørge for at det blir tatt tilstrekkelig hensyn til drikkevannsforsyningen i kommunen generelt og ved planlegging av nye tiltak.

Veiledningen er ført i pennen av Morten Nicholls. Vi retter stor takk til alle som har bidratt med innspill i dette arbeidet.

Mattilsynet
Juni 2018

Innholdsfortegnelse

1	Formål	4
2	Innledning	4
3	Samfunnssikkerhet	5
4	Nasjonale mål og føringer	5
5	Hensynet til vannforsyningen	5
6	Planlegging	6
6.1	Kommuneplan	7
6.2	Reguleringsplan	9
6.2.1	Områderegulering	10
6.2.2	Detaljregulering	10
6.2.3	Statlig reguleringsplan	10
6.3	Sektorplan VA	11
6.4	Regionale planer	11
6.5	Byggesak	12
6.6	Ulovlighetsoppfølging etter plan- og bygningsloven	12
7	Eksempler	13
7.1	Vannforsyning til nye byggefelt	13
7.2	Utslippstillatelser	14
7.3	Friluftsliv	14
7.4	Landbruket	14
7.5	Vassdragstiltak	15
7.6	Energiltak	15
7.6.1	Høyspenningsanlegg	15
7.6.2	Nye kraftproduksjonsanlegg	15
7.6.3	Byggeaktivitet	16
8	Veianlegg	16
9	Dispensasjoner og omgjøring	16

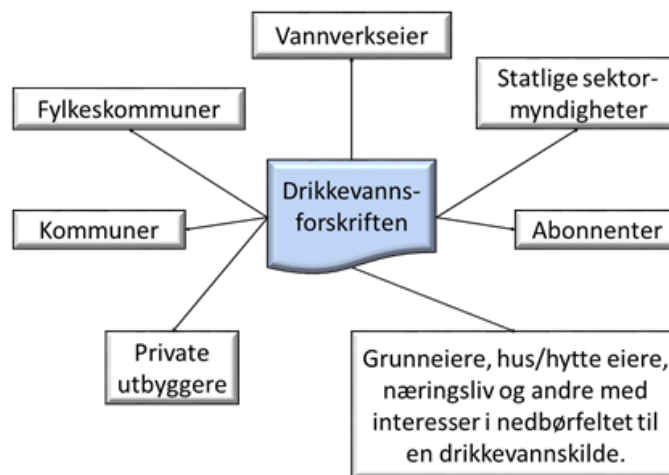
1 Formål

Formålet med denne temaveiledningen er å bidra til å tydeliggjøre overfor kommuner, andre myndigheter og tiltakshavere at de må sørge for at det blir tatt tilstrekkelig hensyn til drikkevannsforsyningen i kommunen generelt og ved planlegging av nye tiltak.

2 Innledning

Vannforsyning, herav til drikke og sanitære formål, er en grunnforutsetning for alle samfunnssektorer. [Plan og bygningsloven](#) skal bl.a. gjennom planlegging og ved særskilte krav til det enkelte byggetiltak, legge til rette for at arealbruk og bebyggelse blir til størst mulig gavn for den enkelte og samfunnet. Det vil si at loven også skal ivareta behovet for vannforsyning, både gjennom overordnet planlegging og i de enkelte byggetiltakene.

Videre skal forskjellige samfunnssektorer, gjennom eget regelverk og i sitt daglige virke, bidra til at drikkevannskildene og vannforsyningssystemet for øvrig beskyttes mot forurensning og forhold som kan sette sikkerheten til vannforsyningen i fare. Eksempler på slike sektorer er energi, klima, miljø, forurensning, landbruk og veg. Dessuten har [Direktoratet for byggkvalitet](#) ansvar for regelverk om materialkvaliteten til vannledninger og utstyr. [Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap](#) (DSB) har på sin side viktig rolle i å ivareta samfunnssikkerheten. Det er med andre ord mange som har et ansvar for å sikre et godt og trykt drikkevann.

Figur 1. Drikkevannsforskriften berører flere aktører enn vannverkseier.

I praksis vil den beste måten å beskytte drikkevann, grunnvannsføremønstre og nedslagsfelt for drikkevann på være å benytte arealformål, hensynssoner og bestemmelser etter plan- og bygningsloven i kombinasjon med å stille krav til vannverkseier og vannforsyningssystem. Kommunen bør i tillegg benytte seg av hjemlene i forurensningslovgivningen, og i nødvendig grad supplere en forvaltningsbasert oppfølging med klausulering gjennom avtaler og ev. ekspropriasjon. Ikke minst viktig vil det være at kommunen driver aktiv ulovlighetsoppfølging.

3 Samfunnssikkerhet

Kommunene og andre myndigheter og aktører må ta særlige hensyn for å beskytte vannkildene og distribusjonssystemene i sitt arbeid.

Kommunen har i henhold til [folkehelseloven](#) plikt til å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse og arbeide for at det i kommunen er god helse og høy trivsel. God og trygg vannforsyning er av grunnleggende betydning for samfunnssikkerheten og folkehelsen. Kommunene og andre myndigheter og aktører må derfor ta særlige hensyn til å beskytte vannkildene og distribusjonssystemet i sitt arbeid.

Tiltak for å sikre seg mot bortfall av kritiske infrastrukturer og samfunnsfunksjoner handler om å ivareta samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghet. Vannverkseiere må være bevisst et økende behov for å sikre sine IKT systemer og nøkkelfunksjoner i vannforsyningssystemet mot uønsket tilgang.

Ved nye større planer eller tiltak i vanntilsigsområdet skal konsekvensanalyser avklare forholdet til eventuelle drikkevannshensyn, slik at hensynet til vannforsyningen skal bli ivaretatt. Hvilke typer planer og tiltak dette gjelder fremkommer av [forskrift om konsekvensanalyser](#).

Viktig infrastruktur og samfunnsviktige funksjoner må tåle store påkjenninger for å redusere sårbarheten for uønskede hendelser. Vind, regn, snø, flom og andre naturhendelser er viktige påvirkningsfaktorer. Utarbeiding av risiko- og sårbarhetsanalyser er et viktig hjelpemiddel innen mange sektorer for å ivareta samfunnssikkerheten. Det foreligger flere veiledninger i den forbindelse, og hvor veiledninger fra Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap ([DSB](#)) er sentrale. Mattilsynet har i tillegg utgitt en egen veiledning for vannverkene. Den heter «[Økt sikkerhet og beredskap i vannforsyningen](#)» og ligger på Mattilsynet sine nettsider.

4 Nasjonale mål og føringer

Nasjonale mål skal legges til grunn når kommuner og andre myndigheter utfører sine oppgaver.

Det foreligger nasjonale målsettinger som har betydning for hvordan blant annet vannforsyning og avløp bør ivaretas i både kommuneplaner og reguleringsplaner. [Nasjonale mål for vann og helse](#) ble vedtatt av Regjeringen 22. mai 2014. Kommuneplaner og reguleringsplaner skal legge disse til grunn. Målene skal også legges til grunn ved utarbeiding av regionale planer etter [vannforskriften](#) og av aktuelle sektormyndigheter som forvalter tiltak som er av betydning for de nasjonale målene.

Det kan fremmes innsigelse mot planer som strider mot nasjonale mål og interesser.

En [informasjonsbrosjyre](#) om de nasjonale målene for vann og helse er utgitt av Mattilsynet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet.

5 Hensynet til vannforsyningen

Både nasjonalt og internasjonalt er følgende punkter felles målsetting:

- Det skal velges kilder som er godt beskyttet mot forurensing og som har tilstrekkelig kapasitet.
- Eksisterende og planlagte drikkevannskilder skal beskyttes mot forurensning slik at behovet for vannbehandling blir minst mulig.

I Norge er bruk av overflatevann vanligst. Det fører normalt til større følsomhet for endringer i aktiviteter i terrenget enn dersom vannet tas ut fra et godt beskyttet grunnvannsmagasin. På den annen side vil en forurensning av grunnvannet ta lengre tid å rette opp enn tilsvarende i en overflatekilde.

For å ivareta kravene som stilles i [drikkevannsforskriften](#) vil vannverkseier i mange tilfelle inngå bindende avtaler med grunneiere eller gjennomføre ekspropriasjon av eiendom. Slike formelle forhold bør/skal være tinglyst på den enkelte eiendom.

Dersom det planlegges et tiltak i vanntilsigsområdet til en drikkevannskilde må både tiltakshaver og sektormyndigheter undersøke hva som foreligger av tinglyste heftelser på eiendommen(e) som tiltaket berører.

I hvilken grad det blir utfordringer vil avhenge av omfanget av inngrepet, hvor det skjer i forhold til vannkilden og hvilken fase av inngrepet som vurderes. Generelt kan det legges til grunn at *Svært stort konfliktpotensiale* kan oppstå i følgende situasjoner:

- Områder der vanntilsigsområdet er betraktet som en hygienisk barriere.
- Områder der det er lagt restriksjoner på arealbruk og/eller på allmennhetens bruk av området.
- Vannforsyningssystem som har vanskeligheter med å finne alternative kilder.
- Områder der anlegget og tilførselsveien ligger nærmere drikkevannskilden og tilførselsbekker til denne (dvs åpent vann) enn 1 km.

6 Planlegging

Mattilsynet skal høres når planer eller tiltak kan berøre drikkevann eller akvakultur.

Et ønske om å gjennomføre en plan kan komme fra enkeltpersoner, næringslivsbedrifter, utbyggere, statlige eller kommunale etater. I de fleste tilfelle må planer som omfatter byggeaktivitet eller inngrep i naturen saksbehandles av kommunen etter plan- og bygningsloven og forurensningsloven.

I samfunnsplanleggingen har kommunen viktige roller i å sikre robusthet i egne tjenester innen kritisk infrastruktur og samfunnsfunksjoner, og i å være pådriver ovenfor andre aktører for å sikre at disse leverer robuste tjenester til kommunen og de som bor og oppholder seg der.

Mattilsynet skal være høringspart og har innsigelsesrett til kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner når drikkevannsinteresser, fiskehelse eller fiskevelferd kan bli berørt, jf. pbl. §§ [5-4](#) og [5-2](#).

Det kan utarbeides en egen sektorplan for drikkevannsforsyning i form av en kommunedelplan eller temaplan.

For konsesjonssaker etter energiloven kan det også utarbeides egne kommunedelplaner eller temaplan, jf. energiloven § [2-1](#). Eksempel på dette er planer for vindkraftanlegg.

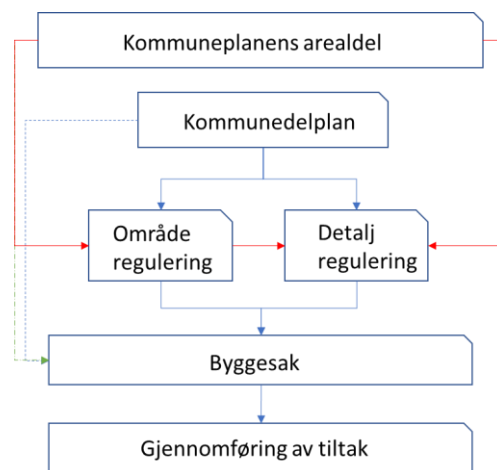
Planlegging av riksveg, fylkesveg og kommunal veg skal også skje etter reglene om planlegging i plan- og bygningsloven.

For å sikre god medvirkning i planprosessen, er det viktig at Mattilsynet bringes inn på et tidlig tidspunkt. For planer som berører Mattilsynet skal

Mattilsynet varsles *både* ved oppstart av planarbeidet og ved høring av planprogram, samt ved høring av planutkast, jf. pbl. §§ [4-1](#), [11-12](#), [11-13](#), [12-8](#) og [12-10](#).

6.1 Kommuneplan

Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel er viktige styringsverktøy for alle kommunale etater, næringsliv og andre interesser fordi de sier noe om både situasjonen og utviklingen i kommunen. Siden arealdelen er juridisk bindende er det særlig viktig at den er godt gjennomtenkt og at den ivaretar kommunens behov i et langsiktig perspektiv.

Figur 2. Skisse over planstrukturen fra kommuneplan til gjennomføring av tiltak

De enkelte arealformålene skal sikre en overordnet styring av arealbruk og utvikling. Arealformålet og tilhørende hensynssoner kan suppleres med bestemmelser for bruk av området, herav tiltak som kan tillates eller ikke skal tillates i området.

Det er i den sammenheng viktig at både eksisterende og framtidige vannkilder for uttak av drikkevann blir synliggjort. Dette gjelder både for overflatevann og grunnvann. Arealformålet "drikkevann" anvendes på drikkevannskilder, jf. pbl. § [11-7](#) nr. 6. Vanntilsigsområde for drikkevann og område for grunnvannsforsyning merkes med hensynsone (sikringszone), ev. med nærmere spesifisering av hvilke hensyn som skal ivaretas og bestemmelser, jf. pbl. § [11-8](#) a).

Det kan også fastsettes hensynssone etter bokstav d) for båndlegging etter andre lover, f.eks. beskyttelse av fremtidige drikkevannskilder, jf. vannressursloven § [13](#) fjerde ledd og vedtak etter [vannforskriften](#). Hjemmelen i vannressursloven er imidlertid sovende.

Ved oppstart av planarbeidet må planprogrammet ta hensyn til drikkevannsinteressene i planområdet. Mattilsynet skal være høringspart.

Kommunen må påse at kommuneplanens arealdel med planbeskrivelse, plankart og bestemmelser tar hensyn til og ivaretar nasjonale og regionale mål og retningslinjer innenfor Mattilsynet sitt ansvarsområde. Kommunen skal påse at drikkevannskilder, både hovedkilder og reservekilder, gis nødvendig beskyttelse gjennom hensynssoner (sikringszone) med tilhørende

Det må opprettes hensyns-soner rundt drikkevannskildene.

bestemmelser, jf. pbl. § [11-8](#) tredje ledd bokstav a) med egne bestemmelser, og gjennom planbestemmelser etter pbl. §§ [11-9](#) til [11-11](#).

Kommunen må også påse at arealplankartet inneholder de hensyns-soner, herunder sikkerhetssoner, som kreves. Tidligere klausuleringsområder bør vurderes på nytt i lys av endringer over tid, og innarbeides i planer etter pbl.

Etter pbl. § [11-9](#) kan det bl.a. gis planbestemmelser uavhengig av arealformål, som kan gjøres gjeldende for hele kommunen eller bestemte områder:

- Krav om reguleringsplan for tiltak som kan true drikkevannskilden kan tillates.
 - Vil f.eks. kunne gjelde tiltak i landbruk og annen stedbundet næring, skytebane mv.
- Krav til avløpsløsninger.
 - herunder forbud om eller påbud om slike løsninger
 - krav til det enkelte anlegg
 - krav til utbyggingsvolum
- Rækkefølgekrav.
- Fastsette byggegrenser for å sikre avstand til drikkevannskilde eller vanntilsigsområde.
- Krav til plassering og drift av midlertidige konstruksjoner og anlegg for å hindre forurensning av drikkevannskilder.
- Krav til miljøkvalitet for nye tiltak, eller vesentlig utvidelse eller endring av eksisterende tiltak. (jf. § [12-7](#) nr. 3 som omfatter pågående virksomhet)
- Stille krav til videre undersøkelser og miljøoppfølgingsprogram i etterfølgende planlegging.

Etter pbl. § [11-11](#) kan det bl.a. gis planbestemmelser til LNFR-områder, og områder for bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone:

- Krav som gjelder omfang, lokalisering og utforming av bygninger og anlegg til landbruk og reindrift
- Krav til bruk og vern av vannflate, vannsøyle og bunn
- Fastsette forbud mot bestemt angitte bygge- og anleggstiltak for områder inntil 100 meter langs vassdrag. I slikt område kan det også gis bestemmelser for å sikre eller opprettholde kantvegetasjon.
- Begrensninger i ferdsel i områder med spesielle vernehensyn og på sjøen
- Begrense artsgrupper eller arter av akvakultur som enkeltvis eller i kombinasjon kan etableres

Vannforskriften § [17](#) understreker behovet for å beskytte drikkevannskilder slik at omfanget av rensing for å produsere drikkevann reduseres. Slik beskyttelse skal kommunen som planmyndighet og sektormyndighet bidra til. Tilsvarende skal andre sektormyndigheter benytte sitt regelverk slik at drikkevannskildene beskyttes mot tiltak som kan redusere deres egnethet, eller som påfører vannverket ekstra kostnader til vannrensing.

Gjennom Vannressurslovens § 13, 4. ledd har Helse- og omsorgsdepartementet hjemmel til å gi tidsbegrenset rådighet i inntil 10 år over en vannressurs som er planlagt som framtidig drikkevannskilde. Denne hjemmelen har aldri blitt tatt i bruk.

Det kommunale ansvaret for drikkevann i arealforvaltningen framkommer klart av § 26 i drikkevannsforskriften.

6.2 Reguleringsplan

En reguleringsplan skal følge opp og kan utdype kommuneplanen innenfor et begrenset område. Utformingen av området skal ta hensyn til eksisterende drikkevannsinteresser, samt beskrive hvordan vannforsyningen skal ivaretas i den nye planen, jf. kommunens vann- og avløpsplan (VA-plan).

Reguleringsplanen kan utformes som en [områderegulering](#) eller som en [detaljregulering](#). Reguleringsplanen skal vedtas av kommunestyret, og er bindende for nye tiltak, endring eller utvidelse av eksisterende tiltak, jf. pbl. §§ [12-4](#) og [1-6](#).

Når planarbeidet igangsettes skal Mattilsynet varsles dersom Mattilsynets saksfelt, som f.eks. vannforsyning og fiskehelse/fiskevelferd kan bli berørt, jf pbl. § [12-8](#) første ledd.

Avhengig av hva slags reguleringsplan det er, vil følgende forhold kunne være aktuelle å angi i planen:

- Arealformål: Bruk og vern av sjø og vassdrag:
 - Drikkevann
- Hensynssoner: a) (sikringssoner) m/bestemmelser:
 - vanntilsigsområde drikkevann
 - område for grunnvannsforsyning (eventuelt med angivelse av brønn e.a.)
- Andre arealformål, m/reguleringsbestemmelser, jf. pbl. § [12-7](#):
 - Spesielle krav til saksbehandling av bygge- og anleggstiltak
 - Krav til bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet, herunder avstand til vannkilde
 - Vilkår for bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet, eller forbud mot former for bruk, herunder byggegrenser, for å fremme eller sikre formålet med planen, avveie interesser og ivareta ulike hensyn i eller av hensyn til forhold utenfor planområdet. Det kan f.eks. fastsettes forbud mot visse typer aktiviteter og krav til utslipp av avløpsvann.
 - Krav til grenseverdier for tillatt forurensning og andre krav til miljøkvalitet i planområdet, samt tiltak og krav til ny og pågående virksomhet i eller av hensyn til forhold utenfor planområdet for å forebygge eller begrense forurensning
 - Funksjons- og kvalitetskrav til bygninger, anlegg og utearealer, herunder krav for å sikre hensynet til helse og miljø
 - Retningslinjer for særlige drifts- og skjøtselstiltak innenfor arealformålene nr. 3, 5 og 6 i § [12-5](#)
 - Krav til rekkefølge for etablering av tiltak
 - Krav til detaljregulering (fastsettes ved områderegulering)

Mattilsynet skal varsles ved oppstart av planarbeidet.

- I motsetning til det som gjelder for andre hensynssoner, kan det gis bindende bestemmelser til sikringssoner, jf. pbl. §§ [12-6](#) og [11-8](#) andre ledd. De vil kunne omfatte samme krav som nevnt i § [12-7](#), men kan også gå lenger for å ivareta sikringsformålet fullt ut.
- Gradering av beskyttelse gjennom bestemmelser og/eller hva som er akseptable kombinasjoner.
- Nærliggende farer basert på et utarbeidet aktsomhetskart.
- Gjennomføring av tiltaksprogram etter vannforskriften.
- Oppfølging av målsettinger og tiltak i de nasjonale målene for vann og helse, som f.eks. tilknytning til fellesanlegg.

Ved planlegging av nye områder for hytter, boliger eller næring skal felles anlegg for vann og avløp prioriteres.

Ved planlegging av nye områder for hytter, boliger eller næringsvirksomhet skal det alltid dokumenteres at det er tilgang på drikkevann og hvordan denne vannforsyningen skal løses, jf. pbl § [27-1](#). Felles anlegg skal prioriteres. Det gjelder også ved mindre utbygginger – f.eks. mindre enn 20 bygninger - dersom avstanden mellom bygningene er mindre enn 200 meter. Felles vannpost skal være tilgjengelig med bil så lenge vannposten er i bruk.

Når reguleringsplanen sendes på høring skal Mattilsynet være høringspart. VA-planen skal være lett tilgjengelig dokument i saken.

6.2.1 Områderegulering

Områderegulering brukes av kommunen der det er krav om slik plan i kommuneplanens arealdel, eller kommunen finner at det er behov for å gi områdevisse avklaringer av arealbruken, jf. pbl. § [12-2](#). Områderegulering er en kommunal oppgave hvor kommunen selv i utgangspunktet forestår alle deler av planprosessen. Kommunen foretar varsling og utarbeider og behandler selve planforslaget. Planen kan sette krav om detaljregulering for deler av området. Den kan også avklare arealbruk og vilkår for behandling av byggesøknader. Private kan utarbeide forslag til områderegulering på vegne av kommunen.

6.2.2 Detaljregulering

Detaljregulering brukes av kommunen der det er krav om slik plan i kommuneplanens arealdel, i kommunedelplanen, eller når kommunen finner at det er behov for å gi detaljerte avklaringer av arealbruken i et område, jf. pbl. § [12-3](#). Detaljregulering er ofte en plan for gjennomføring av bygge- og anleggstiltak, flerbruk og vern med hensyn til berørte private og offentlige interesser. Private kan utarbeide forslag til detaljregulering.

6.2.3 Statlig reguleringsplan

Ifølge plan- og bygningsloven kan staten utarbeide statlig reguleringsplan og arealdel av kommuneplan når viktige statlige eller regionale utbyggings-, anleggs- eller vernetiltak gjør det nødvendig, eller når andre samfunnsmessige hensyn tilsier det (jf. pbl. § [6-4](#)).

Vedkommende kommune skal i nødvendig grad bistå departementet i arbeidet, for eksempel i forbindelse med høring og utlegging til offentlig ettersyn og tiltak for å sikre god medvirkning.

Store vei/bane utbygginger har i flere tilfelle vært håndtert som en statlig reguleringsplan.

Når planen sendes på høring skal Mattilsynet være høringspart.

6.3 Sektorplan VA

Sektorplan for vann og avløp (VA), ofte betegnet «Hovedplan vann», kan utarbeides som kommunedelplan og får da en mer formell status enn dersom det bare er en intern plan for teknisk sektor i kommunen. Hvis planen bare gjelder vannforsyning, så betegnes den ofte for «Hovedplan vannforsyning». Viktige strategiske valg for vannforsyningen bør fremmes som kommunedelplan. Planen bør ivareta vannforsyningen i hele kommunen, og ikke bare de kommunale anleggene.

Planen må ta hensyn til klimaendringer, enten pga av mindre nedbør eller pga mer nedbør. Mer nedbør kan gi utfordringer knyttet til dårligere råvann og økt behov for vannbehandling. Mer nedbør kan også øke faren for flom, ras og ødelagt infrastruktur. Mindre nedbør kan øke behovet for alternative løsninger av vannforsyningen fordi hovedvannkilden får mindre vannvolum enn tidligere.

Det er viktig at sektorplan VA knyttes godt sammen med annet relevant planverk, som for eksempel beredskapsplan. Det er også viktig at sektorplanens framtidige behov for drikkevannskilder ivaretas i kommuneplanens arealdel.

Vannforsyning er en samfunnskritisk faktor som må gis høy grad av sikkerhet. Det kan være naturlig at sektorplan vann også tar opp behov for og tiltak for å få et sikkert IKT system for sitt drift system, slik at uautorisert tilgang eller tilsiktede men uønskede handlinger ikke rammer leveringssikkerheten.

Når kommunen selv tar initiativ til, eller får søknad om, å etablere utbyggingsområder med bruk av nye drikkevannskilder, så skal «Hovedplan vann/vannforsyning» legges til grunn for vannforsyningen til området.

6.4 Regionale planer

Flere regionale plan-typer må også ta hensyn til drikkevanns-interesser i planområdet.

Regionale planer kan utarbeides av forskjellige myndigheter med utgangspunkt i forskjellig regelverk og hva som er formålet med planen. Noen regionale planer kan/vil ha innvirkning på vannforsyningen i området. Det være direkte på eksisterende drikkevannskilder, distribusjonssystem eller framtidige drikkevannskilder. I den grad planene gjelder arealbruk, så må planen behandles i samsvar med plan og bygningsloven. Det kan imidlertid være planer som anses som «en mulighetsstudie», og hvor det også er viktig at Mattilsynet kan gi innspill vedrørende betydning for vannforsyningen i området/regionen.

Fylkeskommunene utarbeider flere regionale planer. Noen av disse kan ha betydning for framtidig behov og hensynet til eksisterende drikkevannsforsyning.

Regionale planer om etablering av vindmøller er et eksempel på planer som kan berøre drikkevannsinteressene.

Regionale forvaltningsplaner etter vannforskriften er en annen plantype hvor hensynet til drikkevannsinteressene skal ivaretas gjennom at kildene skal beskyttes mot forurensninger eller andre forhold som kan være aktuelle.

Regionale areal- og transportplaner er en annen viktig plantype som krever oversikt over drikkevannskilder for å kunne ivareta disse gjennom planarbeidet.

6.5 Byggesak

Plan- og bygningsloven har som utgangspunkt at plansak og byggesak skal behandles separat og som to ulike prosesser. I plan- og bygningsloven §§ [1-7](#), [12-15](#) og [21-4](#) er det imidlertid bestemmelser som gjør det mulig med felles behandling av plan- og byggesak. Parallell behandling innebærer at søknaden om rammetillatelse kunngjøres sammen med oppstart av planarbeidet, og legges ut til offentlig ettersyn/varsles sammen med det utarbeidede planforslaget.

Det er normalt kommunen som er byggesaksmyndighet, og som skal ha søknad om søknadspålydende tiltak tilsendt.

Ved utbygging av hyttefelt eller i andre byggesaker er det viktig at søker dokumenterer overfor kommunen hva som skal være drikkevannskilden, samt at den har kapasitet og en kvalitet som gjør det mulig. Likeledes må ledningsnettene ha kapasitet til å levere nok drikkevann og sløkkevann.

Ved utlegging av nye områder eller ved fortetting innenfor eksisterende bebyggelsesområder, skal det vurderes muligheten for å knytte disse til eksisterende vannforsyningsystemer i nærheten eller om nødvendig til nytt fellesanlegg, slik at man oppnår hygienisk tilfredsstillende, hensiktsmessige og kostnads- og driftseffektive enheter.

Kommunen må påse at hensynet til drikkevannsinteresser blir ivarettatt gjennom hele byggesaken, samt påse at det om nødvendig blir gjennomført kontroll i ettertid med at vilkårene til byggesaken er fulgt.

Før ferdigattest gis etter byggesaksforskriften § [8-1](#) bør kommunen sikre seg at vannforsyningen er i tråd med kravene gitt av kommunen, f.eks. i reguleringsplanen, samt nødvendig godkjenning fra Mattilsynet i hht drikkevannsforskriften.

6.6 Ulovlighetsoppfølging etter plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven har effektive håndhevingsregler som kommunen kan benytte aktivt i forbindelse med ulovlighetsoppfølging, jf. kapittel 32. Nærmere omtale av disse reglene er i gitt i Kommunal- og moderniseringsdepartementets [rundskriv H-03/01 Reaksjoner mot ulovligheter etter plan- og bygningsloven](#), og i [rundskriv H-1/10](#) om Ikraftsetting av lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven av 27. juni 2008 nr. 71). Disse sanksjonsreglene vil i noen situasjoner kunne være mer effektive å benytte enn sanksjonsregler etter særlovgivning, herunder drikkevannsforskriften hvor sanksjonene er begrenset til straff. I plan- og bygningsloven finnes både administrative/forvaltningsmessige og strafferettslige reaksjoner.

7 Eksempler

7.1 Vannforsyning til nye byggefelt

Det må om mulig velges vannkilder som krever lite vannbehandling og som er robuste.

Bygning må ikke føres opp eller tas i bruk til opphold for mennesker eller dyr med mindre det er forsvarlig adgang til hygienisk betryggende og tilstrekkelig drikkevann, samt slokkevann, jf. pbl § 27-1. Det skal vurderes muligheten for å knytte byggefeltet til eksisterende vannforsyningssystem i nærheten, jf pbl §§ 27-1 og 27-3, samt [målområde C i nasjonale mål for vann og helse](#).

Kommunen må gjennom sine ulike roller påse at all nødvendig dokumentasjon foreligger. Videre må de sørge for, hvis det ikke allerede er gjort, at vannkildene blir beskyttet gjennom kommunens arealplan og reguleringsplan med tilhørende planbestemmelser.

I lys av forventede klimaendringer er det viktig at vannforsyningssystemene er robuste. Det krever at det velges vannkilder med stabil kvalitet, stort kapasitet og som er godt beskyttet mot forurensninger. Det er ikke like lett å tilfredsstille slike kriterier alle steder i Norge. Kravet i drikkevannsforskriften om leveringssikkerhet gjelder imidlertid alltid.

Hvis det skal etableres et vannforsyningssystem som forventes å produsere mer enn 10 m³ drikkevann pr. døgn, så skal planen for vannforsyningssystemet være godkjent av Mattilsynet.

Noen vannuttak må dessuten ha godkjenning fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), etter hhv. §§ 8 og 18 i vannressursloven.

Kommunen må sørge for å etablere hensynssoner og restriksjoner i vanntilsigsområdet til drikkevannskildene, jf. pbl §§ 11-8, 11-10, 12-6 og 12-7.

Noen momenter som kommunen og tiltakshaver må huske på er:

- Vannforsyningen til byggefeltet bør være forankret i VA-planen.
- VA-planen skal være utarbeidet av kompetente personer og inneholde informasjon og vurdering av de enkelte tiltenkte vannkildene.
- Kvaliteten og kapasiteten til vannkilden må dokumenteres tidlig i planprosessen for å kunne vite om kildene kan benyttes, og hva som må gjøres av tiltak for at de kan tas i bruk.
- Det må ikke aksepteres løsninger som kan medføre økt fare for forurensning av eget eller andre sitt drikkevann, eksempelvis ved nye boringer (vann og energi) og avløpsløsninger som ikke er omfattet av VA-planen.
- Registrering av nye vannforsyninger skal gjennomføres. Dette omfatter også vannforsyninger til hyttefelt, og er presisert i drikkevannsforskriften § 17. Registreringen gjøres på mattilsynet.no. Krav om plangodkjenning kan være aktuelt.
- Ved private vannforsyninger må det fremgå tydelig i avtaler hvem som har ansvar for vannforsyningen (kilde med sikring, vedlikehold, prøvetaking, eventuell vannbehandling mm) under planlegging, etablering, utbygging og videre når feltet er ferdigstilt.
- Utbygger og kommunen må sikre seg at kapasiteten på ledningsnett er tilstrekkelig for å dekke behovet for drikkevann og slokkevann.
- Før ferdigattest gis etter pbl bør det dokumenteres at vannforsyningen er ivaretatt.

7.2 Utslippstillatelser

Tillatelser til aktivitet som kan medføre forurensning av jord, vann eller luft, gis av forurensningsmyndighetene. Dette er oftest kommunen eller fylkesmannen, men i noen tilfelle Miljødirektoratet.

Utslipps-
tillatelser skal
ta hensyn til
eventuelle
drikkevanns-
interesser.

Før slike tillatelser gis skal det vurderes om aktiviteten kan ha negativ påvirkning på eksisterende drikkevannskilder eller kilder det kan være nødvendig eller naturlig å ta i bruk i framtiden. Det gjelder samme nasjonale forventninger her som til vannforsyningen om at det skal vurderes felles anlegg fremfor mange små enkelt anlegg.

Ta kontakt med eier av vannuttak som ligger nedstrøms et planlagt utslipp, dersom det er grunn til å tro at det vannuttaket kan bli berørt.

Før eventuell tillatelse gis skal det innhentes uttalelse fra Mattilsynet i regionen.

Der det er gitt tillatelser til potensielt forurensende aktivitet i planbestemmelsene, vil ikke forbudet i § 4 i drikkevannsforskriften gå foran disse utslippstillatelsene. Da må i stedet vannbehandlingen forsterkes for å sikre at drikkevannet ikke blir forurenset.

Utslippstillatelser gitt etter [forurensningsforskriften](#) skal ivareta hensynet til drikkevannsinteressene dersom de kan bli berørt. Dette gjelder uavhengig av hvilket arealformål (pbl § 11-7) utslippet er knyttet til. Dersom tillatelsene ikke ivaretar dette tilstrekkelig kan dette bli å anse som brudd på § 4 i drikkevannsforskriften.

7.3 Friluftsliv

Ferdsl og opphold i naturen kan i en del tilfelle være utfordrende i forhold til drikkevannsinteresser i samme område. En innsjø som brukes som drikkevannskilde kan også være en fristende vannkilde for bading og fiske når man er på tur. Selv om friluftsløven skal sikre allmennhetens rett til ferdsel, så forutsettes det at denne foregår på en miljøvennlig og hensynsfull måte.

Ved anlegging av turstier eller markedsføring av utfartsområder så må det tas hensyn til om det er drikkevannsinteresser i området, og ikke legge opp til konflikt med disse.

Skilt med informasjon og henstilling til å ferdes aktsomt kan settes opp.

7.4 Landbruket

Landbruket, og da spesielt jordbruket, kan være kilde til forurensning av vassdrag. De samme vassdragene fungerer ofte også som kilder for uttak til drikkevannsformål, noe som har skapt og fortsatt skaper konflikter mange steder. Jordbruket må tilpasse seg situasjonen og sørge for at avrenningen til vassdrag og grunnvann blir så liten som mulig. Her har sektoren gjennomført betydelige tiltak gjennom årene, men det er fortsatt utfordringer.

På den annen side må kommunen bidra til at vannkilder til drikkevannsformål skjermes så godt som mulig gjennom sitt arealplanarbeid, og legge til rette for at nye og bedre kilder kan tas i bruk.

Skogbruket må gjennom hogst eller annen aktivitet i utmark ta hensyn til bekker/elver/innsjøer og brønner i området som benyttes til drikkevannsformål, slik at vannforsyningen ikke blir negativt påvirket.

Jordbruket
må tilpasse
seg og sørge
for at avren-
ning til vass-
drag og
grunnvann
blir så liten
som mulig.

7.5 Vassdragstiltak

Vannuttak til drikkevannsformål eller andre formål kan være konsesjonspliktig etter vannressursloven.

Grunnvannsuttak til grunneier sitt eget behov trenger ikke konsesjon av NVE, med mindre uttaket har innvirkning på miljøet. Utført boring skal meldes til NGU.

Planer om vassdragsreguleringer eller andre vassdragstiltak som kan påvirke eksisterende eller framtidig drikkevannsforsyning skal sendes på høring til Mattilsynet.

7.6 Energiltak

7.6.1 Høyspenningsanlegg

Det er lovfestet gjennom [energiloven](#) at kraftledninger i sentral- og regionalnettet bare trenger konsesjonsbehandling og derfor ikke omfattes av planbestemmelsene i plan- og bygningsloven. Bestemmelsene om konsekvensutredning i [pbl kap. 14](#) og om stedfestet informasjon i [pbl kap. 2](#) gjelder imidlertid også for slike anlegg. Grensene for hvilke tiltak som skal konsekvensutredes er presisert i [KU-forskriften](#).

Mindre kraftledninger omfattes imidlertid av plan- og bygningsloven.

Mattilsynet skal høres både i forhold til energiloven og plan- og bygningsloven.

7.6.2 Nye kraftproduksjonsanlegg

Vindkraftverk, vannkraftverk og fjernvarmeanlegg som krever konsesjon etter energiloven, vannressursloven eller vassdragsreguleringsloven omfattes fortsatt av plan- og bygningsloven. Det er imidlertid ikke lenger noen absolutt reguleringsplikt for slike anlegg. Kommunene kan heller ikke pålegge utbygger å utarbeide planforslag, men kan eventuelt gjøre dette selv. Begrunnelsen for dette er at konsesjonsbehandlingen etter energi- og vannressurslovgivningen ivaretar langt på vei de samme kravene til saksbehandling som behandling etter plan- og bygningsloven. Dette gjelder særlig for de tiltakene som faller inn under plan- og bygningslovens bestemmelser om konsekvensutredninger.

Mattilsynet skal høres dersom en plan for nytt kraftproduksjonsanlegg berører eller antas å kunne berøre drikkevannsinteresser. Det samme gjelder for endringer i et eksisterende anlegg.

Tiltakets virkninger for kjente og planlagte drikkevann- og reservedrikkevannkilder skal vurderes. Virkninger i både anleggs- og driftsfase skal utredes. Fare for akutt forurensning av drikkevann og fare for avrenning over tid skal vurderes.

Vanntilsigsområdet for drikkevannskilder som kan bli berørt skal oppgis og avmerkes på kart.

Tidlige konsesjoner som ikke er realisert kan være mangelfulle mht vurdering av konsekvenser på drikkevannsforsyningen i området. Det må derfor vurderes om slike interesser har blitt tilstrekkelig vurdert før byggeplanen utarbeides.

Mattilsynet skal høres dersom en plan for nytt kraftproduksjonsanlegg berører eller antas å kunne berøre drikkevannsinteresser.

7.6.3 Byggeaktivitet

Også byggeaktivitet knyttet til energikonsesjonene blir ivaretatt av NVE etter energiloven og ikke etter byggesaksdelen i plan- og bygningsloven.

Det bør stilles krav til plassering og drift av midlertidige konstruksjoner og anlegg for å hindre forurensning av drikkevannskilder.

Inntil 100 meter langs vassdrag bør det vurderes forbudt mot å sette i verk bestemte angitte bygge- og anleggstiltak.

Det må tas hensyn til at luftbårne forurensninger kan krysse vanntilsigsområdegrenser og eventuelt påvirke en nærliggende drikkevannskilde.

Byggeplaner som kan påvirke eksisterende eller forventet framtidig drikkevannskilde skal sendes på høring til Mattilsynet.

8 Veianlegg

Nye veianlegg vil i enkelte situasjoner kunne påvirke vannforsyningen i området. Det gjelder både for enkelthus langs veien, men også der veien krysser grunnvannsføremster eller innsjøer som benyttes som vannkilde for grender eller byer. Påvirkningen kan skyldes flere forhold, som f.eks:

- Avrenning fra vei under normale forhold.
- Uhell på veien som resulterer i utslipp av forurensende stoffer.
- Redusert tilførsel av vann til vannkilden pga grøfting eller på annen måte endret naturlig vannføring.

Det må fremskaffes oversikt over eksisterende uttak av drikkevann med tilhørende arealrestriksjoner og klausuleringer. Innvirkningen på disse må konsekvensvurderes.

Der veien krysser en innsjø som benyttes som vannkilde for et vannverk må det sørges for at avrenningsvann fra veibanen ikke forurenser drikkevannet, f.eks ved at det ledes vekk fra innsjøen.

En viktig grunnvannressurs som ligger under et veianlegg må beskyttes mot forurensning, f.eks. ved bruk av tett duk under veianlegget. Avrenningsvann må ledes ut av feltet.

Dessuten er det viktig å forsikre seg om at entreprenører og leverandører får nødvendig informasjon om hvor det foreligger uttak av drikkevann, slik at det kan tas nødvendig hensyn til at vannforsyningen fra disse uttakene ikke blir forringet. Dette gjelder både private og kommunale vannforsyninger.

9 Dispensasjoner og omgjøringer

Søknad om dispensasjoner eller omgjøringer som kan ha negativ påvirkning på drikkevannsinteressene skal forelegges Mattilsynet for uttalelse. Det gjelder trolig primært i forhold til plan- og bygningsloven, energiloven og forurensningsforskriften.

Mattilsynet har klagerett på vedtak om dispensasjon etter plan- og bygningsloven i saker om forhold som faller inn under Mattilsynets sektorområder, jf. pbl. § [1-9](#) tredje ledd.

Ved dispensasjon fra pbl og forskriften til loven skal det legges særlig vekt på dispensasjonens konsekvenser for helse, jf. pbl § [19-2](#) tredje ledd. Statlige og regionale rammer og mål skal tillegges særlig vekt og det bør ikke gis dispensasjon når en statlig eller regional myndighet har uttalt seg negativt om dispensasjonssøknaden, jf. fjerde ledd.